

NOWATORSKA WYSTAWA MUZEALNA SZANSĄ NA LEPSZĄ EDUKACJĘ

Mateusz Szymura

Abstrakt

W Muzeum Przyrodniczo-Leśnym im. J. Miklaszewskiego Białowieskiego Parku Narodowego skonstruowano ekspozycję stałą składającą się z 27 dioram poruszających ważne dla terenu Puszczy. Dioramy nie są odgradzone od turystów i „prawie wszystko” można „dotknąć”. Wypełnieniem części dioram są wielkoformatowe fotografie przedstawiające m.in. zbiorowiska leśne. W dioramach poświęconych najważniejszemu puszczańskiemu zbiorowiskom leśnym na poszczególne gatunki zwierząt zwracana jest uwaga poprzez odpowiednie ich oświetlenie. Ważnym uzupełnieniem treści prezentowanych w dioramach są prezentacje wyświetlane na ekranach dotykowych. Ta forma prezentacji umożliwia samodzielne zdobywanie wiedzy przy pomocy komputera szczególnie przyciąga młodszych odbiorców. Nowoczesne ekspozycje muzealne pod kilkoma warunkami mogą sprzyjać lepszej edukacji.

Słowa kluczowe: wystawa muzealna, dioramy, edukacja, ekrany dotykowe, prezentacje, niepełnosprawni

INNOVATIVE MUSEUM EXHIBITION AS A CHANCE FOR BETTER EDUCATION

Abstract

In J. Miklaszewski Natural Science and Forest Museum in Bialowieza National Park an exhibition took place that consisted of 27 dioramas raising issues important for the forest. Dioramas are not separated from the visitors and “almost everything” they can “touch”. For the most of dioramas their background is created by large size photographs presenting, among others, forest sites. In dioramas dedicated to most important forest sites certain animal species are paid attention to by their special lighting. The issues presented in dioramas are supplemented by presentations shown on touch screens. This presentation form enabling self learning with the help of computer is especially attractive to young visitors. Modern museum exhibitions with some conditions can favour better education.

Key words: museum exposition, diorama, education, touch screens, presentations, disabled persons

Wstęp

Ekspozycja stała w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym im. J. Miklaszewskiego Białowieskiego Parku Narodowego powstała w oparciu o scenariusz przygotowany głównie przez pracowników białowieskich placówek naukowych, została wykonana przez Towarzystwo Projektowe „Kreator”. Składa się z 27 dioram poruszających ważne dla terenu Puszczy Białowieskiej zagadnienia: od najważniejszych siedlisk po ekologię zwierząt i historię działalności człowieka. Jako pierwsze muzeum przyrodnicze w Polsce w znacznym stopniu oparło swój przekaz na technikach multimedialnych. Zostały tu wykorzystane światła sceniczne, odgłosy lasu, prezentacje komputerowe. Niezbędnym uzupełnieniem treści edukacyjnych ekspozycji jest informacja przekazywana przez wykwalifikowanego przewodnika.

Sposób udostępniania

Wystawę zwiedza się wyłącznie z przewodnikiem w grupach liczących do 25 osób. Orowadzanie trwa 65 minut. Oprócz zakupu biletu w kasie Muzeum, turysta musi wynająć przewodnika w jednym z biur turystycznych posiadających licencję na oprowadzanie w tym obiekcie BPN. Za usługę przewodnicką płaci się określoną kwotę od grupy, lub wnosi opłatę indywidualną. Dzięki światłom scenicznym, dźwiękom (odgłosom natury) oraz opowieści przewodnika turysta ma wrażenie, że znalazł się w środku Puszczy. Wrażenie to potęgują dioramy nie odgrożone od turystów, w których „prawie wszystko” można „dotknąć”. Treści są prezentowane blokami problemowymi, zróżnicowanymi m.in. sposobem prezentacji zagadnienia: od dioram zaaranżowanych w sposób tradycyjny, pokazujących bogactwo gatunków danej grupy systematycznej po dioramy ukazujące krajobrazy lasu czy problemy ekologiczne oraz wielokrotnie powiększone modele owadów. Ważnym elementem są ekrany dotykowe z prezentacjami: głosów ptaków, ilości gatunków owadów rozwijających się na żywych i martwych drzewach, historią Puszczy Białowieskiej, opisami zbiorowisk leśnych i bogactwa życia w glebie. Dzięki wszystkim tym elementom, przewodnik każdorazowo dostosowuje poziom przekazywanej wiedzy oraz przekaz werbalny do charakteru grupy, z którą pracuje. Różnorodność środków przekazu i informacji sprawiają, że turysta zostaje zainteresowany prezentowanymi zagadnieniami i niejako „wciągnięty do puszczy”. Ze względu na ograniczenia czasowe nie na wszystkie elementy znajdujące się w dioramie zwraca uwagę przewodnik, jednak turysta zawsze może zadać pytanie o interesujący go element lub zagadnienie związane z dioramą.

Najważniejsze walory edukacyjne ekspozycji stałej Muzeum Przyrodniczo -Leśnego Białowieskiego Parku Narodowego

Dioramy są otwarte

Na ekspozycji zostało umieszczone 27 dioram. Dzięki nim w niewielkiej przestrzeni zostały zobrazowane najważniejsze zagadnienia związane z Puszczą Biało-

wieską. W dioramach zostały wykorzystane zarówno eksponaty zwierząt jak i fragmenty naturalnych drzew i krzewów oraz ich modele. Wypełnieniem części dioram są wielkoformatowe fotografie przedstawiające m.in. zbiorowiska leśne. Niektóre z tych fotografii są podświetlane od tyłu, dzięki czemu odbiorcy dioramy mają wrażenie trójwymiarowości. Są też wielkoformatowe naścienne rysunki przedstawiające m.in. fragmenty drzew, liści, piętro koron w lesie, grupę zubrów. Za wyjątkiem dwóch dioram, gdzie są prezentowane wielokrotnie powiększone modele owadów i dioramy z kurhanem, nie są one odgrudzone od zwiedzających płytą pleksi. Jej zastosowanie ma zmniejszyć narażenie na uszkodzenia tych eksponatów przez zwiedzających (znajdują się one blisko krawędzi dioramy). W innych dioramach eksponaty znajdują się poza strefą, gdzie z łatwością mogłyby być dotykane, szczególnie przez dzieci. Dzięki braku sztucznej bariery odbiorca wie, że prawie wszystko ma „w zasięgu ręki”, a mimo to przez 4 lata funkcjonowania ekspozycji nie został uszkodzony żaden eksponat. Turyści podświadomie szanują to, że znajdują się w muzeum. Jednocześnie kontrolę nad zachowaniem turystów sprawują przewodnicy oraz pracownik parku prowadzący nadzór elektroniczny nad ekspozycją (zarówno wizualny jak i głosowy).

Duża ilość elementów w dioramie, która może zainteresować każdego odbiorcę

Na większości dioram znajduje się od kilku do kilkunastu eksponatów zwierząt. W dioramach poświęconych najważniejszemu puszczańskiemu zbiorowiskom leśnym na poszczególne gatunki zwierząt zwracana jest uwaga poprzez odpowiednie ich oświetlenie. Szczególnie dobrze to widać na przykładzie dioramy z zbiorowiskiem łąkowym, która w prezentowanym na ekspozycji okresie letnim jest pogrążona w półmroku, rozświetlana jest tylko punktowo. Natomiast w dioramie z zbiorowiskiem boru świeżego jest tego światła znacznie więcej, jest ona równo i dość mocno oświetlona. Przy prezentacji ssaków roślinożernych turysta może zobaczyć całą „rodzinę” łosi, jeleni i saren. Dorosli zwracają uwagę na różnicę pomiędzy osobnikami poszczególnych gatunków, natomiast najmłodszych fascynuje ich potomstwo. Ze względu na ograniczoną percepcję zwiedzających, poszczególne dioramy posiadają tyle elementów, że odbiorcy łatwo jest skupić na nich swoją uwagę.

Prezentacje na ekranach dotykowych

Ważnym uzupełnieniem treści prezentowanych w dioramach są prezentacje wyświetlane na ekranach dotykowych. Ta forma prezentacji umożliwiająca samodzielne zdobywanie wiedzy przy pomocy komputera szczególnie przyciąga młodszych odbiorców. Poprzez zawarte w nich treści dla dorosłych jest również cenna. Dzięki tym ekranom łatwiej jest np. pokazać przegląd ważnych wydarzeń historycznych i przyrodniczych jakie miały miejsce w Puszczy Białowieskiej. Zostały również przygotowane opisy najważniejszych zbiorowisk leśnych Puszczy wraz ze zdjęciami charakterystycznych roślin. Po zapoznaniu się z tymi roślinami turysta może rozwiązać quiz czyli przyporządkować niepodpisane rośliny do poszczególnych

zbiorowisk leśnych. Największym zainteresowaniem cieszy się prezentacja, dzięki której można zapoznać się z głosami wybranych 24 gatunków ptaków osiadłych występujących w Puszczy Białowieskiej. Równie ważnym uzupełnieniem treści edukacyjnych jest prezentacja pokazująca różnice w ilości gatunków owadów, jakie rozwijają się na drzewach żywych i po ich zamarcu. Dzięki temu każdy może łatwo sprawdzić wiedzę, jaką zgromadził podczas zwiedzania Muzeum. Niskie bandy nie utrudniają zagłądania do dioram. Dla niektórych osób, szczególnie małych dzieci, problemem mogą być dość wysoko zawieszony komputery z ekranami dotykowymi.

Dostępność dla osób niepełnosprawnych

Muzeum jest bardzo dobrze przystosowane dla osób o różnych rodzajach niepełnosprawności. Muzeum jest łatwo dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Gładka, pozbawiona przeszkód podłoga ułatwia poruszanie się osobom ma wózkach. Dzięki zastosowaniu platformy wózki bez problemu są przewożone pomiędzy piętrami. W przypadku osób z wadami wzroku po uzgodnieniu tego z kustoszem, dopuszczalne jest przy niektórych dioramach i ekspozycjach ich dotykane. Udostępnione dla takiego użytkownika są ekspozycje, które zostały zakonserwowane środkami bezpiecznymi dla ludzi. Niezbędne jest ręczne sterowanie czasem zapalenia świateł w poszczególnych dioramach, aby w ten sposób dostosować czas zatrzymywania się przy dioramie do zainteresowania zwiedzających. Sama formuła wystawy, czyli wędrówka w półmroku, może być utrudnieniem dla osób z klaustrofobią, jednak po pierwszym szoku większość osób dotkniętych tą przypadłością jest w stanie ją przełamać.

Wykwalifikowani przewodnicy

Muzeum jest zwiedzane tylko pod opieką przewodnika. To właśnie on jest narratorem tej opowieści, którą słyszą turyści. Mimo, że przewodnicy oprowadzają grupy po tym samym obiekcie i opowiadają o tych samych ekspozycjach, ekosystemach oraz zależnościach ekologicznych, wykład każdego z nich jest odmienny w treści. Każdy z nich inaczej przekazuje zdobytą przez siebie wiedzę. Aby utrzymać to zróżnicowanie, bardzo ważne jest nieustanne dokształcanie i samokształcenie. Przewodnik powinien umieć odpowiedzieć na zadawane mu pytania i posiadać dodatkowe informacje. Na początku funkcjonowania ekspozycji przewodnicy otrzymali od kustosa wytyczne, jak mają przedstawiać najważniejsze zagadnienia w poszczególnych dioramach. Ważną cechą przewodnika jest dostosowanie przekazywanych informacji do percepcji, stanu wiedzy i wieku zwiedzających. Musi on wiedzieć m.in. jak poprowadzić najtrudniejszą w odbiorze przekazywanych zagadnień grupę, w której są zarówno dzieci jak i dorośli. Zazwyczaj dorośli dobrze przyjmują to, że przewodnik najpierw zwraca się do dzieci, „mówi ich językiem”, a najważniejsze zagadnienia później im wyjaśnia. Rolą przewodnika jest zainteresowanie turystów fascynującym światem przyrody.

Edukacja na ekspozycji stałej

Został stworzony pakiet edukacyjny dla uczniów IV-VI klasy szkoły podstawowej pt. „Poznajemy tajemnice przyrody w Muzeum Białowieskiego Parku Narodowego”. Ma on za zadanie ułatwienie przeprowadzenia lekcji muzealnej. Posiada on dwie części: przeznaczoną dla nauczyciela z opisem prezentowanych zagadnień oraz dla ucznia z zadaniami. Podczas zwiedzania można zarówno omówić całość zagadnień prezentowanych w pakiecie, jak i skupić się tylko na wybranych jego częściach. Rozwiązywanie przez uczniów zadań ma miejsce po wyjściu z ekspozycji. Przeprowadzane są również przez pracowników merytorycznych muzeum lekcje muzealne, których treść jest uzgadniana z nauczycielami z danej grupy. Tworzone są również scenariusze takich zajęć, obejmujące zarówno zajęcia na ekspozycji jak i w sali edukacyjnej muzeum.

Nowoczesne ekspozycje muzealne mogą sprzyjać lepszej edukacji. Jednak jest kilka podstawowych warunków, które powinny spełnić, aby było to możliwe:

- oprócz nowoczesnych, multimedialnych prezentacji muszą posiadać również tradycyjnie wypchane eksponaty, szczególnie niezbędne przy edukacji osób niepełnosprawnych;
- ważna jest możliwość, aby w indywidualny sposób móc potraktować potrzeby danej grupy, między innymi poprzez dostosowanie czasu przebywania na ekspozycji;
- przekaz multimedialny powinien być dostosowany do „przeciętnego” odbiorcy – zainteresować dzieci, utrwalić wiedzę młodzieży, „odświeżyć” i ugruntować wiedzę dorosłych;
- zajęcia/wycieczka powinny być prowadzone przez odpowiednio wykwalifikowanych, posiadających dużą wiedzę i doświadczenie edukatorów/przewodników.

Fot. 1. Kolejka (fot. M. Szymura)
Photo 1. The queue

Fot. 2. Ważnym uzupełnieniem są treści prezentowane na ekranach dotykowych (fot. M. Szymura)
Photo 2. Contents presented on the touch screens and an important addition

Fot. 3. Dioramy nie są ogrodzone od zwiedzających (fot. M. Szymura)
Photo 3. Dioramas are not separated from the visitors

Fot. 4. Muzeum jest w pełni przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (fot. M. Szymura)
Photo 4. Museum is fully equipped to meet the needs of disabled persons

Fot. 5. Duża ilość elementów w dioramie może każdego zainteresować (fot. M. Szymura)
Photo 5. Large number of elements in the diorama may interest everyone

Fot. 6. Opowieść wykwalifikowanego przewodnika „ożywia” wystawę (fot. M. Szymura)
Photo 6. The story told by the professional guide makes the exhibition “alive”

Mateusz Szymura
Muzeum Przyrodniczo-Leśne
Białowieskiego Parku Narodowego
mszymura@bpn.com.pl